

ותממה הגמרא: **פשיטא!** מדוע לא יהיה כשר, מה החסרון בכך שעולים בו עלים רבים?!

מבאר הגמרא: **מחו דתימא:** הואיל ואית ליה להדס זה **שם לווי**, שאינו קרוי הדס סתם אלא הדס מצראה, **לא מתכשר**, שאין זה הדס האמור בתורה, **קא משמע לן** שמכל מקום כשר הוא. (68)

מקשה הגמרא: **ואימא הכי נמו**, שמא באמת לא יהיה הדס זה כשר מטעם זה?!

מתרצת הגמרא: **עין עבות** אמר רחמנא, ומשמע — **מכל מקום**, והיינו שכל ההדסים כשרים למצוה [ובלבד שתהא עבותם קיימת].

תנו רבנן: אם יבשו רוב עליו של ההדס, ונשארו בו שלשה בדי עלים, כלומר, שלושה גבעולים, שבכל אחד מהם היו שלושה עלין לחין [שבפחות מכך אינו

תנו רבנן: נשרו רוב עליו של כל קן וקן, (65) ונשתירו בו מיעוט — כשר, ובלבד שתהא עבותו קיימת.

ותממה הגמרא: **הא גופא קשיא!** אמרת נשרו רוב עליו כשר, וחרר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת, והרי כיון דנתרי להו תרי מכל קן וקן שהן רוב עליו — עבות היכי משכחת לה שעדיין תהיה קיימת?!

מתרצת הגמרא: **אמר אביי:** משכחת לה

ג'א-א **באסא מצראה**, בהדס הגדל על מיצרי השדה, (66) שמתוך שיש לו מקום פנוי רב משביח יותר, דקיימי ביה **שבעה שבעה** עלים בחד קינא ולא רק שלושה, **דכי נתרי ארבעה** מהן שהן רוב עליו, עדיין פשו להו תלתא, והרי עבותו קיימת. (67)

אמר אביי: שמע מינה מפירוש זה, **דחאי אסא מצראה** — כשר להרשענא.

67. ובהדס המצוי שיש לו שלושה עלים בכל קן, אם נשרו מקצת עליו, מצדד הריטב"א להתיר ובלבד שנשתירו בו לכל הפחות שני עלים בכל קן וקן, וראה ילקוט מפרשים.

68. הקשו התוספות: היאך סברה הגמרא לפסול הדס זה מחמת שיש לו שם לווי, הרי לא נאמר בתורה כלל שהמצוה היא ב"הדס", אלא "ענף עץ עבות" כתיב, ומהיכיל תיתי שעדיף יותר ליטול הדס רגיל ולא הדס מצראה, הרי בשניהם מתקיים דין עבות באותה מידה?! שהרי אפילו הירדוף שמין אחר הוא לגמרי סברה הגמרא להכשיר לולי הטעם דאין זה דרכי נועם לפי שהוא מסרט את הידים?!

והמחצית השקל סימן תרמוח ס"ק כג כתב

עומד ביושר ולא יוצאים ממנו ענפים לכאן ולכאן. אבל הדס שאינו עבות מתפשטים ממנו ענפים קטנים לכל צדדיו. ויש מן הראשונים שפירשו באופנים נוספים וראה ילקוט מפרשים.

65. לעיל הובאה שיטת הראשונים, שאפילו לא היה ההדס כולו עבות אלא בקן אחד בלבד כשר, ואם כן קשה מדוע לא תירצו בגמרא דמה שכתב התנא ובלבד שתהא עבותו קיימת אף שנשרו רוב עליו היינו שנשארו עבות אחד?!

וכתב הכפופ תמרים, דפשטות לשון הברייתא מורה שבאותו קן שנשרו רוב עליו עדיין נותרה עבותו קיימת. וראה עמק סוכות.

66. ובאופן אחר פירש רש"י: הדס מצראה — הדס מצרי.

עבות[⁶⁹] — כשר.

שנשחטה נדחתה מלהיות כשרה לקרבן, שוב אינה יכולה להיות ראויה לקרבן, אף אם הוסרה סיבת הדחיה. [וכגון שנשחט הקרבן, וקודם שהוקטר נפגם המזבח, דאמרינן במסכת זבחים דף נט א, כיון שנדחה שעה אחת ידחה לעולם].

ולפיכך נסתפק: האם יש תורת דחוי גם אצל מצות, לומר, כיון שנדחה ההדס מכשרותו משנקטם, שוב אינו ראוי לעולם, ולכן הואיל ונקטם לא יהיה כשר אף אם עלתה בו תמרה, או דלמא לא נאמרה הלכה זו לגבי מצוות?

והוינן בה: ותפשוט ליה לספק זה מהא דתנן גבי מצות כיסוי הדם: כסחו אדם לדם חיה ועוף, ולאחר מכן נתגלה הדם — פטור מלשוב ולכסות, שכבר קיים מצותו. אבל אם כסחו הרוח מתחילה קודם שהספיק לקיים המצוה — חייב לכסות.

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא

ואמר רב חסדא: והיינו דוקא כאשר נשתיירו אותם שלושה עלים לחים בראש כל אחד ואחד מן הבדים. אבל אם נשתיירו באמצע הבדים, אין זה הדר.

שנינו במשנה: נקטם ראשו של הדס — פסול:

תני עולא בר חנינא: נקטם ראשו ועלתה בו כמין תמרה, שהוא כעין פרי ירוק הדבוק בראש השדרה [הדבר מצוי ביותר בעלי הערבה, ובימי קדם היו משתמשים בו לצביעת הבגדים] — כשר.

בעי רבי ירמיה: נקטם ראשו מערב יום טוב,⁷⁰ ועלתה בו תמרה ביום טוב, לאחר שנאגד עם שאר המינים, מהו? [גם לאחר שנתלש יכולה לעלות בו תמרה]. וכך נסתפק: הרי קיימא לן לענין קרבנות, שאם היתה הבהמה ראויה להקרבה, ולאחר

אחד מהם יש עלים לחים. ודקדק לפי זה, שאין צריך שיהיו כל שלושת עלי אותם הקינים לחים, שאם כן היה לו לומר שנשתיירו שלושה בדים לחים, אלא די בכך שמקצת מעלי אותם בדים היו לחים. וראה עוד בילקוט מפרשים.

70. הראשונים העירו, שלפי גירסא זו שנקטם ראשו בערב יום טוב, ספקו של רבי ירמיה הוא בדבר הדחוי מעיקרו, כלומר, דבר שמעולם לא היה ראוי למצוה, שהרי כבר בערב יום טוב קודם זמן המצוה, נפסל. ולהלן יתבאר שהסברא נותנת שדבר הדחוי מעיקרו לא ידחה לעולם, הואיל ויש לדמותו לקרבן שהוקדש רק עתה לאחר שהוכשר דפשיטא שלא שייך בו תורת דיחוי. אבל בדבר שהיה ראוי בתחילה ולאחר

לישב, על פי דברי הרמב"ם בפירושו המשניות, שכתב: קבלה לנו איש מפי איש עד משה רבינו שענף עץ עבות פירושו הדס, וכל המשא ומתן בזה בגמרא הוא רק לברר היאך נדרש הדבר בפסוקי התורה, ואפשר שלכן סבר המקשן שדוקא הדס סתם כשר למצוה ולא הדס שיש לו שם לווי אף שמן הפסוק לא משמע לחלק בזה.

69. כן פירש רש"י, דמיירי שנשתיירו שלושה גבעולים שבכל אחד מהם שלושה עלים לחים. וברא"ש תמה, היאך שייך לומר שנשתיירו שלושה הדסים הרי מתחילה לא היו אלא שלושה?!

ועל כן פירש, שכל קן וקן נקרא בד, וכוונת הגמרא לומר שנשתיירו בו שלושה קינים שבכל

או דלמא: ספוקי מספקא ליה לתנא האם יש דיחוי אצל מצוות או לא, ולכן מחמת הספק, לחומרא — אמרינן דאין דיחוי אצל מצוות, ובכיסהו הרוח וחזר ונתגלה עליו לשוב ולכסותו. אבל לקולא, לא אמרינן אין דיחוי אצל מצוות, ולכן אין להכשיר הדס זה שעלתה בו תמרה, כי שמא יש דיחוי אצל מצוות.

ומסקינן: תיקו.

ודנה הגמרא: לימא, האם יש לנו לומר, כי ספק זה, אם יש דיחוי אצל מצוות או לא, הוא כתנאי, שנחלקו תנאים בדבר:

דתנן, הדס שהיו ענביו [אותם פירות קטנים היוצאים מן ההדס] מרובים מעליו — פסול, ואם מיעטן — כשר, ואין ממעטין אותם ביום טוב [משום איסור "מתקן מנא"]. עבר ולקטן ביום טוב — פסול, דברי רבי אלעזר ברבי צדוק, והכמנים מבשירין.⁽⁷²⁾

שנו שאם כסהו הרוח עליו לשוב ולכסותו, אלא היכא שחזר הדם ונתגלה אחר כך. אבל לא חזר ונתגלה, פטור מלכסות.

והוינן בה: כי חזר ונתגלה נמי אמאי חיוב לכסותו, ולא אמרינן דהואיל ואידחי ממצותו על ידי כיסוי הרוח, שהרי כל זמן שהיה מכוסה פטור מלכסותו — אידחי ממצותו לגמרי אף לאחר שנתגלה?! ואמר רב פפא: זאת אומרת, מוכח מכאן, שאין דחוי אצל מצות.

דוחה הגמרא: אכן לא נסתפק רבי ירמיה האם דין מצוות שווה בזה לקרבנות, אלא בדיוק זה דדייק רב פפא מן הברייתא גופא — מבעיא ליה:⁽⁷¹⁾ האם מופשיט פשיט ליה לתנא דאין דחוי אצל מצות, לא שנא היכא דהוי לקולא, כגון כאן, שאם אין דיחוי אצל מצוות יהיה ההדס כשר כשעלתה בו תמרה, ולא שנא היכא דהוי לחומרא, כגון שם, גבי כיסוי הדס, דכיון שאין דיחוי אצל מצוות אם חזר ונתגלה עליו לשוב ולכסותו.

חובתו ואין לחוש בזה משום מצוה הבאה בעבירה. ומכאן דקדק המרדכי [סימן תשמז], שכשחל הושענא רבה להיות באחד בשבת, וקצצו עכו"ם ערבות הרבה בשבת והביאו, כשרות הן, ואין לפוסלן משום מצוה הבאה בעבירה.

ובטעם הדבר, ראה בשער המלך [הלכות לולב פרק ח הלכה ה] על פי דברי הירושלמי, שיש לחלק בין עבירה הנעשית בגוף המצוה, כגון הבא לצאת ידי חובת אכילת מצה בלילה ראשון של חג במצה גזולה, לעבירה שאינה מתקיימת בגוף המצוה, אלא הגברא לכד הוא שעבר עבירה, וכמו בהדס שהכשירו למצוה. [הובאו הדברים בהרחבה לעיל ל א].

מכן נדחה שייך טפי לדחותו לעולם. ואם כן להצד שדחוי מעיקרו הוי דחוי כל שכן שידחה כשנראה ונדחה, לעומת זאת אף אם דחוי מעיקרו לא הוי דחוי עדיין יש להסתפק בראוי ונדחה שמא ידחה לעולם.

71. היה אפשר לבאר כי כוונת הגמרא היא לומר, שרבי ירמיה מסופק בדעת התנא האם יש דיחוי אצל מצוות. אבל לשיטת רב פפא פשיטא שאין דיחוי. אבל התוספות פירשו, שרב פפא עצמו נסתפק בדעת התנא האם יש דיחוי אצל מצוות או לא.

72. ומבואר, כי על אף שחילל את היום טוב בכך שעבר על איסור "מתקן מנא" יוצא בו ידי

סבריה רבנן, בני הישיבה, לומר, שכך היא מחלוקת רבי אלעזר וחכמים: **דבולי עלמא** סבירא להו **לולב אין צריך אגד**. כלומר, מעיקר הדין אין צריך לאוגדו עם שאר המינים, אלא רק למצוה מן המובחר משום נוי מצוה, ולכן, אף שבשעה שנאגד ההדס עם שאר המינים היה פסול, אין בזה חסרון של "תעשה ולא מן העשוי בפסול", לפי שאין דין "עשייה" באגידתם.

ואף אם תמצי לומר לולב צריך אגד ונחשבת אגידתו כחלק מעשיית המצוה, עדיין אין לפוסלו משום "תעשה ולא מן העשוי", שהרי בלולב לא כתיב "תעשה", ולפיכך סברו, לא ילפינן לולב מסוכה, דכתיב בה "תעשה" [חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים], ודרשינן: "תעשה" – ולא מן העשוי, שאף בלולב צריך שתהא העשייה בהכשר.

מאי לאו, בהא קמיפלגי: דמאן דפסיל הדס זה, סבר, אמרינן יש דחוי אצל מצות, ולכן כיון שאגדו בפסול, וכבר חל עליו שם "לולב של מצוה" בשעת הדיחוי, נדחה לעולם, ואינו ראוי אף אם ימעט ענביו. ומאן דמכשיר הדס זה, סבר, לא אמרינן יש דחוי אצל מצות, אלא רק לענין קרבנות, ולכן אף שנאגד ההדס בפסול לא נדחה לעולם.

[ומה שנקט התנא מחלוקתם כשמיעטן ביום טוב, אין זה בדוקא, אלא משום שמן הסתם עד כניסת יום טוב ודאי כבר אגד את לולבו, וכיון שמיעטן ביום טוב אחר אגידתם שייך בזה דין דיחוי אצל מצוות. ומכל מקום מבואר, שכל דין דיחוי אצל מצוות שייך רק בדבר שכבר נחשב כ"חפצא של מצוה", כגון לולב אגוד. אבל אם נדחה קודם שהיה

"לולב של מצוה" אין בזה חסרון].

דוחה הגמרא: לא. לעולם יש לומר, דבולי עלמא סברי כי לא אמרינן יש דחוי אצל מצות. והכא, במילף לולב מסוכה קא מיפלגי:

מר [רבי אלעזר] סבר, ילפינן לולב מסוכה בבנין אב, לאמור, דכמו שיש דין "עשייה" בסוכה, כך יש דין "עשייה" בלולב, ולפיכך, כמו שלענין סוכה צריך שתהיה עשיית הסוכה בהכשר, כך אם נאגד הלולב בפסול אינו ראוי למצוה, משום "תעשה ולא מן העשוי".

ומר סבר, לא ילפינן לולב מסוכה.

ואיבעית אימא: אי הוי סבירא לן דלולב צריך אגד – דבולי עלמא הוו סברי דילפינן לולב מסוכה, לפסול כשנעשה בפסול.

והכא, בלולב צריך אגד קא מיפלגי, ובפלוגתא דחני תנאי;

דתניא: לולב, בין אגוד בין שאינו אגוד – כשר.

רבי יהודה אומר: אגוד כשר. אבל שאינו אגוד – פסול.

מאי טעמא דרבי יהודה?

יליף בגזירה שווה ד"לקיחה" "לקיחה" מאגודת אגוד.

כתיב הכא [ויקרא כג מ]: "ולקחתם לכם ביום הראשון", וכתיב התם [שמות יב כב]:

אדרבה, הרי אם היו הענבים בשנים ושלשה ג-ב-1 מקומות יש לפוסלו יותר משום דהוי מנומר, שהרי העלים ירוקים והענבים שתורים, ופסול משום שאינו הדר?!

אלא, אי אתמר — הכי אתמר:

שנינו במשנה: או שהיו ענביו מרובין מעליו, פסול. אמר רב חסדא: דבר זה רבינו הגדול אמרו, והמקום יהיה בעזרו: לא שנו שהדס זה פסול, אלא כאשר היו ענביו שחורות [שכן דרך ענבים אלו בתחילת גידולם הם ירוקים ולאחר מכן משחירים]. אבל אם היו ענביו ירוקות, מיני דהדס הוא, שהרי נראים הם כחלק מן ההדס ואינו מנומר, וכשר.

אמר רב פפא: ענבים אדומות — כשחורות דמיין, ופסול. דאמר רבי חנינא גבי דם נידה: האי דם שחור — אדום הוא, אלא שלקה ונעשה שחור, (73) ולכן הוא מחמשת הדמים הטמאים.

שנינו במשנתנו: אם היו ענביו מרובות מעליו פסול, ואם מיעטן כשר.

והוינן בה: דמעטינהו אימת [אימתי מדובר שמיעטן]?

אילימא מקמיה דלאגדיה, פשיטא דכשר! שהרי אין כאן חסרון של "תעשה ולא מן העשוי", מאחר ונאגד בהכשר, ומשום דיחוי אין לפוסלו, שהרי בשעת הדיחוי טרם חל עליו שם הדס של מצוה. אלא דמעטינהו לכתר דלאגדיה, הרי דהוי מעיקרא הוא, שכבר נקרא עליו שם הדס פסול בשעת

"ולקחתם אגודת אזור", מה להלן גבי מצות לקיחת אזור של פסח מצרים היה צריך דוקא אגודה, אף כאן לענין לולב מצות הלקיחה היא דוקא באגודה.

ורבנן, שאמרו לולב אין צריך אגד, לית להו גזירה שווה זו של "לקיחה לקיחה".

מאן תנא להא, דתנו רבנן: לולב מצוה לאוגדו, ואם לא אגדו — כשר?

מני [איזהו התנא הסובר כן]?

אי רבי יהודה, כי לא אגדו אמאי כשר, הרי רבי יהודה סבר דלולב צריך אגד, ומשמע שהדבר מעכב בקיום המצוה, ואי רבנן, מאי "מצוה" קא עביד בזה שאגדו, הרי אין צורך באגידת הלולב לפי שיטתם?

מבאר הגמרא: לעולם רבנן היא, ואף שמעיקר מצות נטילת לולב אין צריך לאוגדו, מכל מקום מצוה היא משום [שמות טו ב]: "זה אלי ואנוהו", דדרשינן: התנאה לפניו במצוות, ליטול לולב נאה, ציצית נאה, שופר נאה וכדומה.

שנינו במשנה: או שהיו ענביו מרובין מעליו — פסול:

אמר רב חסדא: דבר זה רבינו הגדול [כוונתו לרב שהיה מראשוני האמוראים] אמרו, והמקום יהיה בעזרו: לא שנו דהדס זה פסול, אלא שהיו פירותיו במקום אחד [ובלבד שיהיו מרובים מעליו]. אבל אם היו פזורים בשנים או שלשה מקומות — כשר.

אמר ליה רבא:

73. הקשו האחרונים: מדוע הוצרכו לטעם זה, הרי מה שהכשירו ענבים ירוקים הוא משום שהן